

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศหนึ่ง ที่ประสบผลสำเร็จในการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ให้ลดลงสู่ระดับต่ำได้อย่างรวดเร็ว อัตราเจริญพันธุ์รวมยอด (Total Fertility Rate หรือเรียกย่อว่า TFR) ของสตรีไทย ซึ่งเป็นการแสดงจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยตลอดวัยให้กำเนิดบุตรของสตรีได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด หลังจากที่รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการวางแผนครอบครัวโดยสมัครใจ เมื่อปี พ.ศ. 2513 ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) อัตราเจริญพันธุ์รวมยอดของสตรีลดลงจาก 6.3 ในปี พ.ศ. 2507 เป็น 6.12 และ 3.91 ในปี พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2523 ตามลำดับ (Knodel, et al. 1982:18) และถ้าหากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันแล้ว ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2528 อัตราเจริญพันธุ์รวมยอดของสตรีไทย มีอัตราลดลงมากเป็นอันดับสามรองจากจีนและเกาหลีใต้ (United Nation, 1984)

จากปรากฏการณ์ทางประชากรดังกล่าว มีผลทำให้โครงสร้างทางอายุของประชากรในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ สัดส่วนของประชากรวัยเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีได้ลดลงจากร้อยละ 45.1 ในปี พ.ศ. 2513 เป็นร้อยละ 38.2 ในปี พ.ศ. 2523 ส่วนขนาดและสัดส่วนของผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) นั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2513 มีจำนวนผู้สูงอายุ 1,696,000 คน หรือร้อยละ 4.9 ของประชากรทั้งหมด จำนวนดังกล่าวเพิ่มเป็น 2,515,000 คน หรือประมาณร้อยละ 5.5 ในปี พ.ศ. 2523 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2513:12; 2523:25) และจากการคาดประมาณที่ใช้สมมติฐานภาวะเจริญพันธุ์ระดับสูงและระดับต่ำ ต่างให้ผลจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่คาดประมาณเท่ากัน กล่าวคือ จำนวนประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 2.8 ล้านคนในปี พ.ศ. 2528 และ 5.3 ล้านคนในปี พ.ศ. 2548 (นภาพร ชัยวธรรม 2528:10)

แม้ว่าขนาดและสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุจะต่ำ เมื่อเทียบกับประชากรกลุ่มอื่น แต่อัตราเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุไม่ต่ำเลย จากอัตราตายที่ลดลงอย่างต่อเนื่องประกอบกับภาวะเจริญพันธุ์ที่เคยสูงในอดีต จะทำให้ขนาดของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต ประเทศ

ไทยก็เหมือนกับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ที่ยังไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาผู้สูงอายุเท่าใดนัก ซึ่งอาจจะมีสาเหตุ 3 ประการคือ ประการแรก สัดส่วนของผู้สูงอายุยังมีขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของประชากรทั้งประเทศ ประการที่สอง สถานภาพโดยทั่วไปของผู้สูงอายุค่อนข้างดี และประการสุดท้ายรัฐบาลให้ความสำคัญประชากรกลุ่มอื่น ซึ่งเชื่อว่าจะ เป็นประโยชน์ในอนาคต (มาลีณี วงษ์สิทธิ์ 2530:8)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาให้ดีแล้ว ปัญหาของผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง และจะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางประชากรมีแนวโน้มที่จะเป็นประชากรสูงอายุมากขึ้น กอปรกับผู้สูงอายุโดยทั่วไป เป็นวัยที่ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น จากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีแนวโน้ม เป็นสังคมอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของความเป็นเมือง การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้าใช้ในกระบวนการผลิต ตลอดจนมีการย้ายถิ่นของแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัว คนในสังคมเริ่มเห็นความจำเป็น และความสำคัญของครอบครัวเด็วมากกว่าครอบครัวขยาย (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ 2525:60-63) จากสภาพดังกล่าวทุกคนต้องดูแลตนเอง และช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นกลุ่มที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง การถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุต้องประสบปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาสุขภาพทรุดโทรม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคมและอารมณ์ (Burnside 1977:56-59) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ เป็นหม้ายมักจะประสบปัญหาทางด้านจิตใจมาก เช่น ว่างเหว หดหู่ใจ ขาดเพื่อนปรึกษาหารือ การพบปะเพื่อนฝูงลดน้อยลง เพราะไปมาไม่ค่อยสะดวก ยิ่งผู้ที่บุตรแยกบ้านเรือนอยู่ต่างหาก หรือถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังคนเดียว การดำรงชีวิตมักจะไม่มีความสุขเลย ครั้นหากคิดจะสมรสหรือสมรสใหม่ เพื่อต้องการมีเพื่อนหรือคนช่วยเหลือในด้านต่างๆ สังคมมักจะมีท่าทีที่ไม่เห็นด้วย เช่น กล่าวหาว่าไม่เจียมสังขาร หรือหมกมุ่นในกามารมณ์ (สมศรี สุกุมลันต์ 2528:65) ดังนั้น การศึกษาทัศนคติของผู้สูงอายุต่อการสมรสในครั้งนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะจะทำให้ทราบว่าผู้สูงอายุมีทัศนคติในด้านนี้อย่างไร และเป็นการสะท้อนภาพความต้องการเกี่ยวกับการสมรสของผู้สูงอายุอีกนัยหนึ่งด้วย

ประเด็นหนึ่งที่นับว่ามีความสัมพันธ์กับการสมรส คือ เรื่องเพศสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะสังคมถือว่าการสมรสเป็นการสนองความต้องการทางเพศที่ถูกต้องตามครรลองแห่งศีลธรรม (ก่อสร้างพิทาณิชย์ 2519:126) แต่เนื่องจากเรื่องเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะ

ละอายไม่กล้าพูด ซึ่งเรื่องนี้ได้สร้างความทุกข์กังวลให้กับผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก (ธระ สุขวัจน์ 2524:21) อาจจะเป็นเพราะผู้สูงอายุเกรงว่าจะขัดต่อสมรรถภาพทางกายหรือทัศนคติของสังคม ทั้งนี้เพราะภาพพจน์เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุมักจะถูกสังคมตีตราว่าหมดความหมาย และผู้สูงอายุเองก็ยินยอมรับว่าเป็นความจริง ผลทำให้ผู้ที่สมรรถภาพทางเพศมิได้เสื่อมไป กลายเป็นความผิดปกติไป ได้รับสมญานามต่างๆ นานา เช่น "เฒ่าตมหากลับ" "เฒ่าหัวงู" "แก่ไม่รู้จักแก่" หรือ "ไก่แก่แม่ปลาช่อน" (พิลลภ โพธิพฤษ 2528:32)

เพศสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมหนึ่งของมนุษย์ เพื่อรักษาเผ่าพันธุ์ของตนไว้ สังคมทั่วไปมักถือว่าความเป็นหนุ่มสาว ความสวยงาม และความสมบูรณ์ของร่างกายเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่เมื่อสูงอายุไม่สวยงาม และสุขภาพไม่แข็งแรงก็ไม่ควรมีกิจกรรมทางเพศ เพราะฉะนั้นผู้สูงอายุที่หวั่นไหวต่อทัศนคติหรือความเชื่อถือ เช่นนั้นของสังคม อาจมีผลทำให้เลิกกิจกรรมทางเพศไปเลย ซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจทำให้เกิดปัญหาอย่างอื่นตามมา เช่น ปัญหาความรักและความสัมพันธ์กับคู่ครอง เกิดปัญหาหย่าร้างในบั้นปลายของชีวิตได้ (เอนก อารีพรรค และ สุวัทนา อารีพรรค 2525:123) โดยเฉพาะถ้าหากผู้สูงอายุที่ยังคงมีความต้องการทางเพศอยู่ แต่ไม่สามารถประกอบกิจกรรมทางเพศได้ อาจทำให้เกิดปัญหาทางด้านอารมณ์ เช่น ความว่าเหว่ การฆ่าตัวตาย ความรู้สึกผิดหรือละอายต่อค่านิยมของสังคม ซึ่งมองว่าผู้สูงอายุไม่ควรมีความต้องการทางเพศอีกต่อไป อาจจะนำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมทางเพศที่เบี่ยงเบนได้ เช่น การล่อลวงเด็กสาวเพื่อบำบัดความต้องการทางเพศของตนหรือการข่มขืน (วันทนี วาสิกะลิน 2526:131)

ด้วยเหตุที่การสมรสและเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับกันในสังคมไทย การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่าผู้สูงอายุมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการมองตนเองในเรื่องดังกล่าวอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่แพทย์ จิตแพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์และครอบครัว จะได้เข้าใจผู้สูงอายุยิ่งขึ้นและนำไปประกอบในการแก้ปัญหาผู้สูงอายุต่อไป

อนึ่ง การกำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุยังไม่มีข้อตกลงที่แน่นอน แต่ในสังคมปัจจุบันนี้ มักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งอายุที่ใช้เป็นเกณฑ์นั้นก็แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เช่น สังคมที่พัฒนาแล้ว (ซึ่งมีอัตราตายต่ำ) มักจะกำหนดอายุขั้นต่ำของการเป็นผู้สูงอายุสูงกว่าในสังคมที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดผู้สูงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ศรีลังกากำหนด 50 ปีขึ้นไป (Perea 1987:53) สำหรับประเทศไทยนั้นได้กำหนดผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์กำหนดผู้สูงอายุที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ด้วย

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้สูงอายุที่มีต่อการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของทัศนคติเกี่ยวกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ตามคุณลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

วรรณกรรมและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดพื้นฐานในการศึกษา

ทัศนคตินั้นมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล เพราะว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้น มักจะเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับความคิด ความเชื่อ กล่าวคือหากคิดอย่างไร เชื่ออย่างไร ก็มักจะปฏิบัติตนไปตามนั้น ทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิด หรือแนวทางปฏิบัติหรือท่าทีที่มีต่อสิ่งแวดลอมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกนี้จะมี ความเข้มข้นในปริมาณไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ที่จะมีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจจะ เป็นทั้งแง่ดีและร้าย (Secord and Backman 1964:97) ทัศนคติไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด หากแต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ การปะทะสังสรรค์กับบุคคลและสิ่งแวดลอม (Muzaffer and Carolyne 1969: 334) ทัศนคติจึงมีลักษณะของแรงจูงใจ อารมณ์ การรับรู้ และความคิดความเข้าใจแต่ละบุคคลต่อสิ่งต่างๆ (Krech and Cruthfield 1948:223)

การที่บุคคลจะแสดงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไรนั้น มักจะมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ประกอบแรกเป็นองค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้หรือความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้นๆ หากไม่รู้ก็มักจะไม่แสดงทัศนคติอย่างใดต่อสิ่งเรานั้นๆ องค์ประกอบที่สองเป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกทางด้านอารมณ์ที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย องค์ประกอบสุดท้าย คือ องค์ประกอบด้านพฤติกรรมเป็นองค์ประกอบในด้านความพร้อมหรือความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อสิ่งเร้า (ฉลอง ภิมย์วัฒน์ 2521:42-47)

องค์ประกอบทั้งสามดังกล่าว สามารถนำมาศึกษาหรืออธิบายเกี่ยวกับการแสดงทัศนคติของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในครั้งนี้ได้ กล่าวคือ การที่ผู้สูงอายุจะมีทัศนคติออกมาในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้สูงอายุมีความรู้ ความเชื่อ ความเข้าใจ ความรู้สึกทางด้านอารมณ์ และมีพฤติกรรมในเรื่องดังกล่าวอย่างไร ซึ่งมักจะแตกต่างตามลักษณะภูมิหลังของแต่ละบุคคล

สำหรับการศึกษาคั้งนี้จะได้นำลักษณะของผู้สูงอายุในด้านต่างๆมาประกอบการพิจารณาหาความสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ ภูมิหลังด้านประชากร มี เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนครั้งที่สมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิต และภาวะสุขภาพ ลักษณะภูมิหลังด้านสังคม ได้แก่ การศึกษา โครงสร้างครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย ภาค ศาสนา และลักษณะภูมิหลังด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงานเชิงเศรษฐกิจ โดยจะนำเอาตัวแปรอื่นๆ มาเป็นตัวแปรควบคุม ซึ่งคาดว่าตัวแปรนั้นจะก่อให้เกิดความแตกต่างในทัศนคติของผู้ตอบต่างกลุ่มนั้นได้ สำหรับการทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ก. การสมรส

การสมรส ถือว่าเป็นข้อัญญาตกลงที่ชายและหญิงจะอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานและถาวร มีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกันฉันท์สามีภรรยา (บุญสื่อ วันทายนต์ 2520:116) การสมรสจึงเป็นลักษณะทางชีววิทยาและทางสังคม ลักษณะทางชีววิทยาคือการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ทางเพศเพื่อดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ ส่วนลักษณะทางสังคมก็คือการที่ชายและหญิงยินยอมอยู่ร่วมกัน ก่อสภาพครอบครัวขึ้น (สุพัตรา สุภาพ 2528:36)

การสมรสในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาข้อมูลของรายงานสำมะโนประชากรและเคหะที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า การสมรสมีลักษณะเกือบจะเป็นสากล กล่าวคือกว่าร้อยละ 95 ของชายและหญิงเมื่ออายุครบ 50 ปี เคยสมรสอย่างน้อยหนึ่งครั้ง (Knodel, Aphichat Chamrathirong and Nibhon Debavalya, 1987 Chapter v:4) สำหรับการสมรสในผู้สูงอายุไทย แม้จะปรากฏเป็นข่าวตามสื่อมวลชนอยู่เสมอ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในด้านข้อมูล ทั้งนี้ อาจจะเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุที่สมรสไม่กล้าหรือละอายที่จะไปจดทะเบียนสมรส การอยู่กับฉันท์สามีภรรยาไม่เป็นที่ทางการ ส่วนการสมรสของผู้สูงอายุในสังคมตะวันตกที่มีระบบข้อมูลที่ดีนั้นพบว่าประชากรกลุ่มนี้มีการสมรสใหม่ค่อนข้างสูง ดังข้อมูลของประเทศสหรัฐอเมริกาปี ค.ศ.1975 มีผู้สูงอายุชาย (65 ปีขึ้นไป) สมรสใหม่จำนวน 32,050 ราย และเป็นผู้สูงอายุหญิง (65 ปีขึ้นไป) ที่สมรสใหม่จำนวน 17,004 ราย (Weeks, 1984:92)

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุแล้ว ประชากรกลุ่มนี้โดยเฉพาะเพศหญิงมีภาวะการเป็นหม้ายสูงมาก ดังผลการศึกษาข้อมูลจากรายงานสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ.2523 โดย นภาพร ชโยวรรณ (2528:16) พบว่าผู้สูงอายุไทยเป็นหม้ายสูง กล่าวคือ มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุหญิงเป็นหม้าย แต่หนึ่งในสี่ของชายเท่านั้นที่เป็นหม้าย

ประเทศสหรัฐอเมริกา จากข้อมูลปีเดียวกันก็พบว่า ผู้สูงอายุชายประมาณร้อยละ 76 กำลังสมรส แต่ผู้สูงอายุหญิงกำลังสมรสมีเพียงร้อยละ 38 ภาวะการเป็นหม้ายของหญิงสูงถึงร้อยละ 51 ในขณะที่ชายมีเพียงร้อยละ 14 (Weeks, 1984:90) สาเหตุสำคัญของการที่ชายสูงอายุมีสถานภาพสมรสสูงกว่าหญิงนั้น เพราะว่าโอกาสที่ชายสูงอายุจะสมรสใหม่มีมากกว่าและเป็นการสมรสใหม่กับสตรีที่มีอายุน้อยกว่าตน สตรีที่มีอายุมากขึ้นจึงมีโอกาสน้อยลงไปอีก (Davis and Oaver 1982:495-511) และจากการศึกษาของ Treas and Hilst (1976:132-136) พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้สูงอายุชายที่อายุ 65 ปีขึ้นไปสมรสกับหญิงที่มีอายุต่ำกว่า 55 ปี ถึงร้อยละ 20 ในขณะที่ผู้สูงอายุหญิงสมรสกับชายที่มีอายุต่ำกว่า 55 ปี มีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น

Britton and Britton (1967:67) ได้ศึกษาการสมรสของผู้สูงอายุในชนบทของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า อัตราการสมรสใหม่ในชายจะสูงกว่าหญิง ซึ่งมีเหตุผลมาจาก ค่านิยมและวัฒนธรรมในสังคม หญิงเมื่ออายุมากขึ้นมักจะมีโอกาสการสมรสน้อยลง ผลการศึกษาของ Anderson (1970:80) พบว่า สตรีโสดของสหรัฐอเมริกาที่มีอายุ 30 ปีมีโอกาสที่จะสมรสเพียง 1 ใน 3 ราย อายุ 40 ปีมีโอกาสเพียง 1 ใน 5 ราย อายุ 50 ปีมีโอกาสเพียง 1 ใน 18 ราย และผู้ที่มีอายุ 60 ปี มีโอกาสที่จะสมรสเพียง 1 ใน 62 ราย

สำหรับแนวความคิดพื้นฐานของการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการสมรสในครั้งนี้ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่เคยผ่านการสมรสมาแล้ว และบางส่วนประสบภาวะการเป็นหม้ายสูง การแสดงทัศนคติในด้านนี้ไม่ว่าจะเป็นการสมรสครั้งแรกหรือครั้งต่อมาก็นับ เป็นการสะท้อนชีวิตครองเรือนของผู้สูงอายุอีกนัยหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามการสมรสในผู้สูงอายุ สังคมยังมีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยเพราะถือว่าวัยนี้พ้นวัยเจริญพันธุ์แล้ว (โอกาส ธรรมวณิช 2521:82) แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วชีวิตคู่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวัยสูงอายุ เพราะวัยนี้ต้องต่อสู้กับความโดดเดี่ยว ต้องการเพื่อนปรึกษาหารือ ชีวิตคู่เป็นสิ่งสำคัญ (บรรลุ ศิริพานิช 2529:26)

ภัสสร ลิมานนท์ (2529:44-45) ศึกษาทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส จำนวน 1,005 ราย จากคำถามที่ว่า "ท่านคิดว่าโดยทั่วไปผู้หญิงโสดควรเลิกคิดถึงการแต่งงานเมื่ออายุประมาณเท่าใด" ผู้ตอบส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ควรมีการจำกัดอายุ กล่าวคือจะแต่งงานเมื่อใดก็ได้หากมีโอกาส และไม่ควรมีข้อจำกัดอายุเป็นอุปสรรคขัดกั้นการแต่งงาน ส่วนความคิดเห็นที่ได้จากคำถามที่ว่า "โดยทั่วไปหญิงที่ผ่านการหย่าร้างมาแล้วควรเลิกคิดถึงการแต่งงานเมื่ออายุประมาณเท่าใด" พบว่าไม่ควรจำกัดอายุการแต่งงานเหมือนสตรีโสด และมีกลุ่มที่เห็นว่า

ผู้หญิงที่ย่ำร้าง ควรเลิกคิดถึงการแต่งงานก่อนอายุ 50 ปี ซึ่งอายุนี้ตามค่านิยมของคนไทยถือว่าเป็นอายุที่นับได้ว่าเป็นผู้สูงอายุที่ไม่ควรจะคิดถึงการแต่งงานอีก

จากผลการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่าการสมรสนั้น เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โอกาสการสมรสมักจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละบุคคล ตลอดจนทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมของแต่ละสังคม สำหรับการสมรสในผู้สูงอายุในสังคมไทย แม้ไม่มีข้อห้ามใดๆ ก็ตาม แต่ก็มีส่วนเห็นว่าเป็นไม่สมควรที่จะสมรส จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ผู้สูงอายุจะมีทัศนคติหรือมองตนเองต่อเรื่องนี้อย่างไร

ข. เพศสัมพันธ์

ความต้องการทางเพศ ถือว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การแสดงพฤติกรรมทางเพศนั้น มักจะเป็นตามเพศและวัย ตามครรลองของธรรมชาติ ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของพันธุกรรม สรีรวิทยาโดยเฉพาะฮอร์โมนเพศ และขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมนั้นๆ (อุคมศิลป์ ศรีแสงงาม 2525:291) ความสัมพันธ์ทางเพศที่ปกติคือ ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายกับหญิง จุดประสงค์เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นมนุษยชาติ แต่ในทางปฏิบัติแล้วพบว่าคนที่คนเรามีกิจกรรมทางเพศมิใช่เพื่อการมีบุตรแต่อย่างเดียว แต่เป็นการกระทำที่มีแรงผลักดันอย่างอื่นอีก เช่น เป็นการแสดงออกถึงความรัก ความอบอุ่น หรืออาจจะเป็นการแสดงการมีอำนาจหรือเป็นผู้ชนะ

เรื่องเพศในผู้สูงอายุ นั้น สังคมมักจะมองข้ามและไม่ให้ความสนใจ ดังนั้นปัญหาทางเพศของผู้สูงอายุ มักจะมีสาเหตุมาจากสังคมนั้นมักจะเข้าใจว่าพอมืออายุสูงขึ้นความต้องการทางเพศก็จะลดลงและหมดไปเป็นที่สุด จากผลการศึกษาของ Kinsey, Pomeroy and Martin (1948) พบว่าชายนั้นสามารถมีบุตรได้ตลอดไป แต่การผลิตตัวสุจิและฮอร์โมนเพศเทสโตสเทอโรนจะลดลงหลังอายุ 60 ปี การแข็งตัวและการตอบสนองขององคชาตจะช้าเป็น 6 เท่าของเมื่อตอนอายุ 20 ปี ส่วนการหลั่งน้ำกามจะเพียงซึมออกมาประมาณ 2-3 มิลลิลิตร และมีระยะเวลาการฟื้นตัวหลังการหลั่งใช้เวลานาน บางคนถึง 48 ชั่วโมง ส่วนในสตรีนั้นจากการศึกษาของ Master and Johnson (1966) พบว่าสตรีมีระยะเวลาการตอบสนองทางเพศที่ดีที่สุดจะอยู่ระหว่างอายุ 30-40 ปี จากนั้นจะค่อยๆ ลดลง แต่อัตราจะช้ากว่าชาย สตรีหลังหมดประจำเดือน (menopause) รังไข่จะเลิกผลิตไข่หรือฮอร์โมนเพศ ผนังมดลูกจะหดตัว ไชมันที่จุดตัวได้ผิวหนังจะลดลง น้ำหล่อเลี้ยงของช่องคลอดจะมีน้อย อาจจะทำให้เกิดการเจ็บขณะร่วมเพศได้ อวัยวะเพศจะเหี่ยวลีบและเปลี่ยนแปลง

ขนาดไป การตอบสนองทางเพศบางอย่างอาจเปลี่ยนไป เช่น การเกร็งตัวของกล้ามเนื้อขณะมีความสุขจะลดลงจาก 5-6 ครั้งเมื่ออายุ 30 ปี เป็น 1-3 ครั้งเมื่ออายุ 70 ปี และยังคงพบว่าหญิงสูงอายุยังมีความสุขจากการร่วมเพศอยู่

จากผลการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเรื่องเพศในผู้สูงอายุนั้นไม่แตกต่างจากวัยอ่อนกว่าเท่าใดนัก แต่การไม่มีความสัมพันธ์ทางเพศของผู้สูงอายุมักจะมีเหตุผลทางด้านอารมณ์มากกว่าทางร่างกาย ซึ่งเป็นเรื่องของทัศนคติ เช่น กลัวถูกประณามว่ามีวามทางกามารมณ์ หรือเกรงว่าจะไม่สามารถให้ความสุขกับคู่ของตนได้อย่างเต็มที่ (วันทนีย์ วาสิกะสิน 2526:129) การศึกษาทัศนคติในครั้งนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่าผู้สูงอายุไทยมีความเห็นต่อเรื่องนี้อย่างไร

ตัวแปรที่นำมาพิจารณาหาความสัมพันธ์กับทัศนคติ เกี่ยวกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ

ตามที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า ทัศนคติของบุคคลนั้นเกิดจากการที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้าต่างๆ ซึ่งอาจได้รับประสบการณ์จากการได้ฟัง การอ่าน การเห็นหรือการปะทะสังสรรค์ แล้วเกิดการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด และประเมินผลแตกต่างกันไป ซึ่งมักขึ้นอยู่กับภูมิหลังแต่ละบุคคล การศึกษาค้นคว้าจะได้นำภูมิหลังทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจมาประกอบการพิจารณา สำหรับตัวแปรที่ใช้ประกอบการศึกษาร่วมกันทั้งการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์นั้นมี เพศ อายุ สถานภาพสมรส ภาวะสุขภาพ การศึกษา เขตที่อยู่อาศัย ภาค ศาสนา และการทำงานเชิงเศรษฐกิจ ส่วนตัวแปรจำนวนครั้งที่สมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิต และโครงสร้างครัวเรือนนั้นจะใช้ประกอบการศึกษาเฉพาะส่วนของการสมรส ซึ่งพอจะอธิบายรายละเอียดความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวดังนี้คือ

1. ตัวแปรทางประชากร

1.1 เพศ

มูลเหตุที่นำตัวแปรเพศมาหาความสัมพันธ์ในครั้งนี้ เพราะว่าเป็นสังคมไทย โดยเฉพาะในอดีตมักจะกำหนดบทบาทของชายและหญิงไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือชายจะมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนสูงกว่า เป็นหลักสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัว ต้องทำงานนอกบ้าน ได้พบปะเพื่อนและกลุ่มต่างๆ ในสังคม มีโอกาสรับสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ แม้ว่าในปัจจุบันหญิงไทยจะมีเสรีภาพมากกว่าแต่ก่อน แต่พฤติกรรมหลายๆ อย่างหญิงไม่อาจจะปฏิบัติได้อย่างชาย เช่น นัดหมายขอ

หมั้นหมาย ขอสมรสกับชาย หรือมีสามีหลาย ๆ คนในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหญิงมักจะ ถูกสังคมนำให้มีทัศนคติเชิงอนุรักษ์นิยมมากกว่าชาย (Rosaldo and Louise 1974:85) และมี สรีระที่ไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นเพศชายจะเป็นตัวแปรที่มีผลต่อทัศนคติ ในด้านต่างๆ ของบุคคล ทั้งนี้ เพราะสังคมคาดหวังและขัดเกลาบทบาทของแต่ละเพศแตกต่างกัน ดังผลการศึกษาของคณะอนุ- กรรมการการศึกษาวัฒนธรรมและกิจการเพื่อผู้สูงอายุ (2528:90) ได้ศึกษาความสุขที่พึงได้รับ ของผู้สูงอายุ พบว่าเพศหญิงมักจะได้รับความสุขจากครอบครัว เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุหญิงให้ความสำคัญ มากกว่าผู้สูงอายุชาย และในทางตรงกันข้าม ผู้สูงอายุชายมักจะมองเห็นว่าความสุขในเรื่องการ ได้รับความเคารพนับถือจากบุตรหลาน เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผู้สูงอายุหญิง ในตนเองเดียวกัน จาก ผลการศึกษาของ ขนิษฐา โพชนกุล (2522:29) ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่อการ เลือกคู่ครองและการวางแผนครอบครัว ในส่วนของความเห็นต่อคำถามที่ว่า " เป็นปมด้อยอย่างยิ่ง ถ้าชายแต่งงานกับหญิงที่อายุสูงกว่า" พบว่านักศึกษาชายร้อยละ 22.18 ตอบว่าเห็นด้วย ในขณะที่ นักศึกษาหญิงตอบเห็นด้วยถึงร้อยละ 37.04

ในส่วนความเห็นต่อพฤติกรรมทางเพศระหว่างชายและหญิงนั้น จากการศึกษาของ จริญญา พงศ์วิวัฒน์ (2526:130-131) ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติและความต้องการ ของนักศึกษาปี 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเรื่องเพศศึกษา พบว่านักศึกษามีมาตรฐานข้อในการ ประเมินพฤติกรรมทางเพศระหว่างชายและหญิงแตกต่างกันมาก กล่าวคือ นักศึกษาถือว่าเป็น เรื่องธรรมดาที่ผู้ชายจะมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน และเป็นเรื่องเสียหายที่หญิงจะมี พฤติกรรมอย่างเดียวกัน หรือผลการศึกษาของ เขาวนุช อภิทรเดชกุล (2526:119-126) พบว่าคนงานในสภาพแรงงานไทยคูราโบ เห็นด้วยกับการที่ชายจะมีประสบการณ์ทางเพศก่อน แต่งงานถึงร้อยละ 91.53 และขณะเดียวกันไม่เห็นด้วย หากหญิงจะปฏิบัติเพราะถือว่าเป็นเรื่อง เสื่อมเสีย และเห็นว่าความบริสุทธิ์ของหญิงเป็นสิ่งจำเป็น ต่อมา รัตนา ธนาพรสังสุทธิ์ (2528: 135-143) ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศในหมู่นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้ชายจะมีประสบการณ์ทางเพศก่อนสมรส และเมื่อ จำแนกตามเพศพบว่านักศึกษาชายเห็นด้วยในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาหญิง และในตนเองเดียวกัน การศึกษาของ เกื้อ วงศ์บุญสิน และ เขาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม (2532:80-84) ศึกษาทัศนคติ เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของเยาวชน พบว่าส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เมื่อพิจารณาแยกตาม เพศปรากฏว่าเยาวชนหญิงไม่เห็นด้วยในอัตราส่วนร้อยละสูงกว่าเยาวชนชาย ทั้งนี้เพราะกลัวผิด ศีลธรรม เสียชื่อเสียงหรือกลัวเสียอนาคต

จากผลการศึกษาย่างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความคิด ความเชื่อต่อเรื่องต่าง ๆ ของชายและหญิงแตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคมได้เสริมแต่งพฤติกรรมของชายและหญิงให้เข้ากับความคิดหวังของสมาชิกในกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่และเกิดการควบคุมในการแสดงออก จนกลายเป็นอัตตะ (Self) หรือการมองตนเองของแต่ละบุคคล (Rose 1962:535) ซึ่งหญิงนั้นมักจะมองตนเองโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการสมรส และการมีเพศสัมพันธ์มีขอบเขตค่อนข้างจำกัดมากกว่าชาย หรือมีแนวความคิดเชิงอนุรักษ์นิยมมากกว่า ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่าผู้สูงอายุหญิงจะเห็นด้วยต่อเรื่องดังกล่าวน้อยกว่าผู้สูงอายุชาย

1.2 อายุ

อายุเป็นตัวแปรที่สะท้อนให้เห็นภูมิหลังและประสบการณ์ที่ผ่านมาของชีวิต เพราะว่าคุณคนที่มีอายุต่างกันมีโอกาสมากน้อยในการเรียนรู้ทางสังคมแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะมีอิทธิพลต่อความแตกต่างในทัศนคติ ความคิด ความเชื่อได้ จากผลการศึกษาของวิวัฒน์ เข็มมาพรวัน (2521:85) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย เฉพาะกรณีนักศึกษาในระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พบว่า นักศึกษาที่มีอายุมากขึ้นจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยน้อยลง

บุญยืน สุภาพ (2522:88) ศึกษาโลกทัศน์ของผู้สูงอายุโดยวัดโลกทัศน์ด้วยวิธีของ Guttman Scale พบว่าอายุมีความสัมพันธ์ต่อโลกทัศน์อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือผู้สูงอายุกลุ่มอายุน้อย (60-64 ปี) จะมีโลกทัศน์ดีกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก (80 ปีขึ้นไป)

พิธีสิทธิ์ คำนวนศิลป์, สนิ่ กมลวาทีน และ ประสิทธิ์ รักไทยดี (2523:85) ศึกษาความทันสมัย ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองและปัญหาบางประการของคนชรา พบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อย (60-64 ปี) มีความทันสมัยมากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก (65 ปีขึ้นไป) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปรียา อ้นตระกูล (2523:55-56) ได้ศึกษาความรู้และทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 965 ราย พบว่า นักเรียนทุกกลุ่มอายุมีทัศนคติต่อการวางแผนครอบครัว มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ นักเรียนอายุ 16 ปี มีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติเห็นด้วยกับการวางแผนครอบครัวมากกว่านักเรียนในกลุ่มอายุอื่น ๆ ส่วนกลุ่มอายุ 20 ปี แนวโน้มจะมีทัศนคติเห็นด้วยน้อยกว่ากลุ่มอายุอื่น

อุทิศ เชาวลิต (2521:59) ศึกษาความเห็นของนักศึกษาโรงเรียนสารพัดช่าง ต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ปรากฏว่า นักศึกษาที่มีกลุ่มอายุต่างกันมีความเห็นว่าไม่ควรทำในร้อยละที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุมากกว่าเห็นว่าการไม่ควรถ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่า

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า อายุมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคล สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ในส่วนทัศนคติต่อการสมรสนั้น เนื่องจากผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นมักประสบภาวะการ เป็นหม้ายสูง อาจมีความว่าเหว่ น่าจะเห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า แต่ในส่วนทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ จากการที่อายุของผู้สูงอายุมักจะมีความสัมพันธ์ เชิงลบกับภาวะสุขภาพ จึงคาดว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่าอาจจะเห็นว่าเรื่องมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุยังมีความจำเป็น อาจเห็นด้วยในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า

1.3 สถานภาพสมรส

สถานภาพในด้านต่างๆ ของบุคคลนั้น มักจะเป็นตัวกำหนดการกระทำ บทบาทตลอดจนความคิด ความเชื่อของบุคคล ทั้งนี้เพราะสถานภาพต่างๆ นั้น ได้กำหนดขอบเขต และเงื่อนไขบางอย่างในตัวเอง สถานภาพสมรสก็เป็นสถานภาพหนึ่งของบุคคลก็อาจจะ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีบทบาท การกระทำ ความเชื่อแตกต่างกันไป จากผลการศึกษาของ พิรสิทธิ์ คำวนาคิลป์ และคณะ (2523:89-93) พบว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสโสดจะยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ สูงกว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรสอื่น

อุทิศ เชาวลิต (2521:57) ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของนักศึกษาโรงเรียนสารพัดช่างในกรุงเทพมหานคร พบว่า ในกลุ่มนักศึกษาหญิง สถานภาพสมรสมีอิทธิพลต่อการผันแปรของทัศนคติ กล่าวคือ กลุ่มนักศึกษาหญิงที่ยังเป็นโสดมีความเห็นว่าความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจไม่ควรปฏิบัติในอัตราส่วนร้อยละที่สูงกว่า นักศึกษาหญิงที่สมรส ในทางตรงกันข้ามนักศึกษาหญิงที่สมรสก็เห็นว่า เรื่องนี้เป็น เรื่องธรรมดา มากกว่าผู้ที่ เป็นโสด

ภัสสร ลิมานนท์ (2529:139) ศึกษาทัศนคติของสตรีที่มีต่อการสมรส พบว่า โดยทั่วไปสถานภาพสมรสของผู้ตอบมีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างในทัศนคติจากคำถามที่ว่า "ผู้หญิงสมัยนี้ยังจำเป็นต้องแต่งงาน แม้ว่าจะทิ้งตนเองได้ก็ตาม" ปรากฏว่า ผู้ตอบที่สมรสเห็นด้วยมากที่สุด แต่เห็นด้วยน้อยที่สุดในกลุ่มคนโสด แสดงให้เห็นว่าสถานภาพสมรสมีอิทธิพลต่อทัศนคติ

ของบุคคล การศึกษาคั้งนี้จึงได้นำตัวแปรนี้มาประกอบการพิจารณาด้วย โดยมีพื้นฐานแนวความคิดว่าผู้สูงอายุที่สมรสจะเห็นด้วยกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสอื่น

1.4 จำนวนครั้งที่สมรส

จำนวนครั้งที่สมรสเป็นตัวแปรหนึ่ง ที่จะชี้ให้เห็นภาวะการสมรสในสังคมหนึ่งๆ และยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมในสังคมนั้นๆ สังคมไทยในสมัยก่อนไม่นิยมการหย่าร้าง และการแต่งงานใหม่ ต่อมาสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความเชื่อดังกล่าวเปลี่ยนไปด้วย การสมรสครั้งที่สองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (สุดา ภิรมย์แก้ว 2525:58)

รุจี อรุณศิลป์ (2521:64) ได้ศึกษาเปรียบเทียบภาวะการสมรสและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของคนไทยในเขตเมืองและเขตชนบท โดยศึกษาจากข้อมูลของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรในประเทศไทยรอบแรก ซึ่งเก็บข้อมูลโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าสตรีที่อยู่ในเขตชนบทสมรสใหม่คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตเมือง และยังพบว่าอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สมรสใหม่จะเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น

นักมานุษยวิทยาได้ตั้งข้อสังเกตว่า การหย่าและสมรสใหม่เป็นเรื่องปกติในสังคมไทย (Henderson 1970:70) และจากผลการศึกษาภาวะการหย่าร้างของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2512-2521 โดย วันทนา กลิ่นงาม (2525:20) พบว่าอัตราส่วนการหย่าร้างของประเทศไทยที่พระราชอาณาจักรมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ กล่าวคือ จาก 5.6 ต่อสตรีสมรส 100 คนในปี พ.ศ.2512 เป็น 7.3 ต่อสตรีสมรส 100 คนในปี พ.ศ.2521 และจากข้อมูลโครงการวิจัยเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีในประเทศไทย สตรีที่เคยสมรสจะถูกถามเกี่ยวกับประวัติการสมรส พบว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ตอบว่าตนเองสมรสมากกว่าหนึ่งครั้งพอสมควร (Knodel, et al. 1987 Chapter v:6)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การหย่าร้าง การสมรสใหม่ในสังคมไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจมีผลมาจากวัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมเกี่ยวกับการสมรสในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป และหากพิจารณาในระดับบุคคลแล้ว จะเห็นว่าผู้ที่สมรสครั้งเดียวกับผู้สมรสมากกว่าหนึ่ง น่าจะมีอะไรแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติหรือค่านิยม ซึ่งผู้ที่สมรสมากกว่าหนึ่งครั้งอาจมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ไม่ยึดติดกับกรอบประเพณีมากนักก็ได้

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่าผู้สูงอายุที่สมรสมากกว่าหนึ่งครั้งจะเห็น
 ด้วกับการสมรสในผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่สมรสครั้งเดียว

1.5 จำนวนบุตรที่มีชีวิต

เนาวรัตน์ พลายน้อย และ ศุภวัลย์ พลายน้อย (2525:69) ศึกษาค่านิยม
 ของผู้สูงอายุที่ได้รับการสงเคราะห์จากรัฐต่อการมีบุตร พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมต่อการมีบุตรไว้
 เพื่อดูแลในยามชราและสืบสกุลสูงกว่ามีบุตรไว้เพื่อช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ

Chalio Buripakdi (1977:102-103) ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของบุตร
 ในประเทศไทย พบว่า บุตรมีผลดีทางด้านเศรษฐกิจ บิดา มารดา มีความคาดหวังจากบุตรในด้าน
 การเงิน และมีบุตรไว้เพื่อผ่อนคลายความเหงา

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2523:135) ศึกษาภาพพจน์การมอง
 ตนเองของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีบุตรมากมีความพอใจหรือมีการประเมินคุณค่าของตนเอง
 ดีกว่าผู้ที่มีบุตรน้อย

จากผลการศึกษาที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าบุตรให้คุณค่าหลายอย่าง
 เช่น ด้านอารมณ์ บุตรจะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ความเบื่อหน่าย หรือความเจียบเหงาของ
 บิดามารดา ตลอดจนช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยสูงอายุ บุตรเป็นสื่อสำคัญที่จะ
 ทำให้ผู้สูงอายุมีความพอใจหรือมีความสุขในชีวิตที่เหลืออยู่ นอกจากนี้ผู้ที่มีบุตรมากก็น่าจะมีโอกาส
 ที่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลมากกว่าผู้ที่มีบุตรน้อย จากผลอันนี้อาจทำให้ผู้สูงอายุที่มีบุตรมากมีความ
 เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะสมรสวัยนี้ อาจแสดงทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยในสัดส่วนสูงกว่าผู้ที่มีบุตรน้อย

1.6 สุขภาพ

สุขภาพนับว่ามีความสำคัญต่อผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะหากผู้สูงอายุ
 เป็นผู้ที่มิสุขภาพไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากจะทำให้ทุกข์ทรมานด้วยโรคภัยไข้เจ็บแล้ว ยังทำให้
 ไม่สามารถประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้ตามปกติ (George and George 1979:90) และก่อให้เกิด
 เกิดการไร้สมรรถภาพ ขาดความสามารถ ต้องพึ่งบุคคลอื่น อาจมีผลต่ออารมณ์ ความคิด ความ
 อารมณ์ ตลอดจนทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ด้วย (กรมการแพทย์ 2525:9) จากผลการศึกษาของพิรสิทธิ์
 คำนวนศิลป์ และคณะ (2523:144) พบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดี มีการประเมินตนเองไปใน
 ทางที่ดีกว่าผู้ที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 41 ของผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดีมอง

ตนเองว่ายังเป็นผู้ที่มีคุณค่ามาก ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี ประเมินตนเองว่ามีคุณค่ามากเพียงร้อยละ 28 เท่านั้น ท่านองเดียวกัน เขมิกา ยามะรัตน์ (2527:93) ศึกษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุ พบว่า ภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในชีวิต กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดี มีความพึงพอใจในชีวิตสูงถึงร้อยละ 43.4 ขณะที่ผู้ที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี มีความพึงพอใจชีวิตสูงเพียงร้อยละ 6.5 เท่านั้น การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในครั้งนี้ก็คาดว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดีก็จะเห็นด้วยในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี

2. ตัวแปรทางสังคม

2.1 การศึกษาของผู้สูงอายุ

การวิจัยทางสังคมศาสตร์ มักจะนำตัวแปรด้านการศึกษามาประกอบการพิจารณาเสมอ ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะเป็นตัวอิทธิพลผลักดันให้เป็นคนสมัยใหม่ มีความคิดก้าวหน้า (Inkeles 1969:224) จากผลการศึกษาของมธุรส ใหญ่ชัย (2520:93) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลาง กระทรวงมหาดไทย พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีความสนใจทางการเมืองมากกว่า กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีความสนใจติดตามข่าวทางการเมืองตลอดเวลา ร้อยละ 75 ในขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาค่ำกว่าปริญญาตรี ติดตามข่าวทางการเมืองตลอดเวลาเพียงร้อยละ 25 เท่านั้น

สุวรรณี พลับพลาทอง (2522:56) ศึกษาความทันสมัยและภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองของคนชราในกรุงเทพมหานคร จำนวน 303 ราย พบว่า บุคคลที่ทันสมัยส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความรู้ระดับ ม.4 - ม.6 มีถึงร้อยละ 97.8 ส่วนพวกที่ไม่ทันสมัยคือ พวกที่ไม่รู้หนังสือมีร้อยละ 52.5 และพบว่าความสัมพันธ์ของความทันสมัยกับความแตกต่างของระดับการศึกษามีนัยสำคัญทางสถิติ

ภัสสร ลิมานนท์ (2529:45) ศึกษาทัศนคติและค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส ในส่วนความคิดเห็นต่อคำถามว่า "โดยทั่วไปหญิงที่ผ่านการหย่าร้างมาแล้ว ควรเลิกคิดถึงการแต่งงานเมื่ออายุเท่าใด" นั้น พบว่าร้อยละ 60.2 ของผู้ตอบที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 69.6 ของผู้ตอบระดับปริญญาตรี และร้อยละ 79 ของผู้ตอบระดับปริญญาโท เห็นว่าไม่ควรจำกัดอายุที่แต่งงานใหม่ ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงมักจะมีทัศนคติที่ค่อนข้าง

เปิดกว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลงในประเพณีปฏิบัติต่างๆ มากกว่า ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงคาดว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูงกว่า จะยอมรับหรือเห็นด้วยกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์มากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำกว่า

2.2 โครงสร้างครัวเรือน

ครัวเรือนเป็นการรวมกลุ่มกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ครัวเรือนหนึ่งอาจประกอบด้วยครอบครัวหนึ่งหรือมากกว่า หรืออาจไม่มีครอบครัวเลยก็ได้ ครอบครัวจึงเป็นส่วนหนึ่งของครัวเรือนซึ่งเราจะพบเห็นได้ในทุกแบบ ทุกระดับของวัฒนธรรม ครัวเรือนมีอยู่ด้วยกันหลายแบบ แต่สำหรับการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ 1) ไม่มีครอบครัวหรืออยู่คนเดียว 2) ครัวเรือนเดี่ยว หมายถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร หรืออาจมีญาติสนิททั้งสองฝ่ายรวมอยู่ด้วยแต่ยังไม่สมรส และ 3) ครัวเรือนขยาย ซึ่งประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวอย่างน้อยสองครอบครัวขึ้นไป โดยทั่วไปแล้วครัวเรือนหรือครอบครัวนั้น ถือว่ามีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เพราะลักษณะบุคลิกภาพของแต่ละคนมักจะ เปลี่ยนไปตามโครงสร้างของครอบครัวที่เขาเติบโตมา (Shansa, et al. 1965:164-167) สุวรรณี พลัฒลาทอง (2522:91) ศึกษาความทันสมัยและภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร พบว่าความทันสมัยในทุกๆ ด้านรวมกันแล้วผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว มีแนวโน้มทันสมัยมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครอบครัวแบบขยาย ในทำนองเดียวกัน พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2523:115) พบว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครอบครัวเดี่ยวมีความสนใจเหตุการณ์ในปัจจุบันสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครอบครัวแบบขยาย สำหรับการศึกษานี้ครั้งนี้คาดว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครัวเรือนเดี่ยวจะเห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครัวเรือนขยาย

2.3 เขตที่อยู่อาศัย

มูลเหตุที่นำเขตที่อยู่อาศัยมาพิจารณาหาความสัมพันธ์กับทัศนคติในครั้งนี้ เพราะคาดว่าบุคคลที่อยู่ในภาวะแวดล้อมต่างกันคือ เขตเมืองและเขตชนบทย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านโอกาสที่จะรับข่าวสารความรู้ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งประสบการณ์การดำรงชีวิตทางสังคม (Hauser 1968:1-23) วิถีชีวิตของคนในเขตเมืองภายใต้เงื่อนไขปัจจุบัน ทำให้มีความคิดอ่าน เป็นคนสมัยใหม่มากกว่าจะเป็นคนหัวโบราณ เพราะความเป็นเมืองนำเอาการ

เปลี่ยนแปลงมากมายมาสู่วิถีชีวิตของมนุษย์ ทำให้จุดเริ่มต้นของคนที่เติบโตในเขตชนบทต่างจากคนที่เติบโตในเขตเมือง ผลการศึกษาของนิรุช เชื้อโชติ (2530:33) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนบุตร ก็พบว่าสตรีที่อยู่ในเขตเมือง เห็นว่าควรมีบุตร 5 คนขึ้นไปน้อยกว่าสตรีที่อยู่ในเขตชนบท และจากการศึกษาของ ปราโมทย์ ประสาทกุล และคณะ (2530:295) ศึกษาทัศนคติของวัยรุ่นในเขตเมืองและเขตชนบทต่อพฤติกรรมทางเพศก่อนแต่งงาน พบว่าวัยรุ่นหญิงเขตเมืองเห็นว่าร่วมนเพศกันได้ ไม่ว่าจะคิดแต่งงานกันหรือไม่ มีจำนวนมากกว่าวัยรุ่นหญิงในเขตชนบทกว่าหนึ่งเท่าตัว

จากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่อาศัยต่างเขตจะมีทัศนคติต่อเรื่องต่างๆ แตกต่างกัน การศึกษารุ่นนี้ก็คาดว่าตัวแปรนี้จะมีผลทำให้เกิดความแตกต่างในทัศนคติ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเมืองจะเห็นด้วยต่อการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุมากกว่า

2.4 ภาค

ภาคเป็นตัวแปรที่สามารถบ่งบอกถึงความแตกต่างในหลายๆ ด้าน เช่น ภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ เผ่าพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือการปกครอง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความคิด ของบุคคลที่อาศัยในภาคนั้นๆ ได้ เช่นผลการศึกษาของภัสสร ลิมานนท์ (2532:17) ศึกษาการตั้งครัวเรือนหลังสมรสของสตรีไทย พบว่าประเพณีปฏิบัติด้านการตั้งครัวเรือนหลังสมรสในสังคมไทย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนักทั้งที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก เคยปฏิบัติอย่างไรก็ยังปฏิบัติอย่างนั้น เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การตั้งครัวเรือนหลังสมรสจะอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงซึ่งเป็นรูปแบบที่เด่นชัดกว่าทุกภาค ส่วนภาคกลางจะพบว่าการตั้งครัวเรือนมักอยู่ร่วมกับพ่อแม่ฝ่ายชาย มากกว่าทุกภาค จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าแต่ละภาคนั้นมีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อแตกต่างกันไป

การศึกษารุ่นนี้ นอกจากจะมีความสนใจว่าภาคเป็นตัวแปรที่สามารถวัดความแตกต่างทางวัฒนธรรมแล้ว ยังสนใจว่าแต่ละภาคมีระดับการพัฒนาแตกต่างกัน ซึ่งเห็นได้จากดัชนีการวัดระดับความเป็นเมืองของแต่ละภาคก็แตกต่างกัน จากการศึกษาข้อมูลจากสามะโน ประชากรและเคหะ ปี พ.ศ.2523 โดยเทัญพร ธีระสวัสดิ์ (2531) พบว่าประเทศไทยมีระดับความเป็นเมืองแตกต่างกัน กล่าวคือ กรุงเทพมหานครมีระดับความเป็นเมืองสูงสุดรองลงมาคือ

ภาคกลาง ซึ่งระดับความเป็นเมืองนี้จะเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีความทันสมัย (modernization) แตกต่างกัน การศึกษาในครั้งนี้จึงคาดว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในกรุงเทพมหานครจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับเรื่องดังกล่าวในสัดส่วนที่สูงกว่าทุกภาค เช่นกัน

2.5 ศาสนา

การนับถือศาสนาที่แตกต่างกันย่อมมีผลทำให้บุคคลมีความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน การศึกษาทางประชากรศาสตร์มักจะนำปัจจัยนี้มาประกอบการศึกษาเสมอ เช่น จากการศึกษาของ ดิเรก กฤษสินชัย (2525:106) ศึกษาทัศนคติของข้าราชการครูต่อมาตรการทางประชากรด้านสวัสดิการสังคมของรัฐในเรื่องการยอมรับการทำแท้งว่า เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวางแผนครอบครัว พบว่า ข้าราชการครูที่นับถือศาสนาพุทธเห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้นับถือศาสนาอิสลาม ท่านองเดียวกัน โสภิต ผ่องเสรี (2529:58) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการทำหมัน และความคิดที่จะทำหมันของสตรีที่สมรสแล้วในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร พบว่าสตรีที่สามีนับถือศาสนาพุทธคิดจะทำหมันสูงกว่าสตรีที่สามีนับถือศาสนาอิสลาม หรือจากผลการศึกษาของ มาลินี วงษ์สิทธิ์ จันทรเพ็ญ แสงเทียนฉาย และระวีวรรณ ชุ่มพฤษ (2531:141-159) ศึกษาสภาวะประชากรและการอนามัยใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในสายตาของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารที่นับถือศาสนาอิสลาม และผู้บริหารที่นับถือศาสนาพุทธ มีความเห็นต่อเรื่องประชากรแตกต่างกัน เช่น ผู้บริหารที่นับถือศาสนาอิสลามสนับสนุนการเพิ่มจำนวนประชากร ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อทางศาสนา ที่นิยมให้การเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นไปตามธรรมชาติ โดยไม่จำกัดจำนวน ส่วนผู้บริหารที่นับถือศาสนาพุทธนั้นไม่เห็นด้วยกับการเพิ่มประชากร มองเห็นว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรจะก่อให้เกิดปัญหาต่อพื้นที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ความสนใจตัวแปรศาสนาในครั้งนี้ เกิดจากความคิดที่ว่าศาสนาเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงความเชื่อ ความคิด อุดมการณ์ ทัศนคติบางประการ แต่เนื่องจากตัวอย่างที่ศึกษาซึ่งนับถือศาสนาอื่นนอกจากศาสนาพุทธและอิสลามมีน้อยมาก ไม่สามารถจะนำมาวิเคราะห์ได้ การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาความแตกต่างของทัศนคติระหว่างผู้นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม เท่านั้น และจากข้อเท็จจริงจะเห็นว่าการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีวิถีชีวิตในเชิงอนุรักษ์นิยมมากกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธ ทั้งนี้เพราะในทัศนะของมุสลิมถือว่าอิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิต (code of life) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งบทบัญญัติในศาสนานี้จะเกี่ยวกับชีวิต หน้าที่ มารยาท วัฒนธรรม รวมทั้งกฎหมาย (ประพันธ์ เรื่องณรงค์

2527:1) ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ จึงคาดว่าผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลามน่าจะเห็นด้วยกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาพุทธ

3. ตัวแปรทางเศรษฐกิจ

3.1 การทำงานเชิงเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปผู้สูงอายุถือว่าเป็นวัยที่ต้องพึ่งพิงประชากรวัยแรงงาน Burgess (1960 อ้างถึงใน Borrow and Smith 1979:53) เห็นว่าวัยสูงอายุเป็นวัยที่เริ่มออกจากกิจกรรมทางสังคม แต่วัยนี้ไม่ได้ถูกกีดกันที่จะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่สังคมทั่วไปโดยเฉพาะสังคมทางตะวันตกมักคิดว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบการทางเศรษฐกิจ และมักจะต้องพึ่งพาอาศัยผลผลิตทางเศรษฐกิจจากประชากรในวัยหนุ่มสาว สำหรับสังคมไทยนั้นพบว่า ผู้สูงอายุกว่าหนึ่งในสามยังต้องทำงานเชิงเศรษฐกิจด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่าเหตุผลอื่น เช่น ไม่มีรายได้ ไม่มีคนเลี้ยงดูหรือต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูคู่สมรสหรือผู้ดูแล (นิตยา ชูโศ 2523:3-59) ดังนั้นการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย จึงเป็นการสะท้อนถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจอีกนัยหนึ่งด้วย เพราะจากข้อเท็จจริงจะเห็นว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจโดยทั่วไป จะเป็นผู้ที่ยากจนมากกว่าผู้ที่ไม่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ สำหรับความสนใจที่นำการทำงานเชิงเศรษฐกิจมาประกอบการพิจารณาหาความสัมพันธ์ในครั้งนี้ เกิดจากแนวความคิดที่ว่าผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจอาจมีภาวะสุขภาพดีกว่า และมีโอกาสพบปะหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นมากกว่า อาจมีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ เปิดกว้างกว่า จึงคาดคะเนว่าผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ น่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุป ตัวแปรที่น่าจะมีผลทำให้บุคคลมีทัศนคติแตกต่างกันนั้น มีหลายอย่าง เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนครั้งที่สมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิต ภาวะสุขภาพ การศึกษา โครงสร้างครอบครัว เขตที่อยู่อาศัย ภาค ศาสนา และการทำงานเชิงเศรษฐกิจ การศึกษาครั้งนี้จึงได้นำตัวแปรดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาหาความสัมพันธ์ด้วย

สมมติฐานในการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการสมรสในผู้สูงอายุที่เป็นโสด หรือหม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ โดยมีสมมติฐานดังนี้ คือ

สมมติฐานหลัก ผู้สูงอายุที่มีลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจต่างกันจะมีทัศนคติที่มีต่อการสมรสและการมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุต่างกันด้วย

สมมติฐานย่อย

ก. ทัศนคติต่อการสมรสในผู้สูงอายุที่เป็นโสด หรือหม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่

1. ผู้สูงอายุชายจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุหญิง
2. ผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่า
3. ผู้สูงอายุที่สมรสจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสอื่น
4. ผู้สูงอายุที่สมรสมากกว่าหนึ่งครั้งจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่สมรสครั้งเดียว
5. ผู้สูงอายุที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตน้อยกว่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่า
6. ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดีจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี
7. ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า
8. ผู้สูงอายุที่อาศัยในครัวเรือนเดี่ยวจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในครัวเรือนขยาย
9. ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตชนบท

10. ผู้สูงอายุที่อาศัยในกรุงเทพมหานครจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในภาคอื่น

11. ผู้สูงอายุนับถือศาสนาพุทธจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุนับถือศาสนาอิสลาม

12. ผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการสมรสในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ

ข. ทัศนคติต่อการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ

1. ผู้สูงอายุชายจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุหญิง

2. ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า

3. ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสอื่น

4. ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดีจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี

5. ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

6. ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท

7. ผู้สูงอายุที่อาศัยในกรุงเทพมหานครจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในภาคอื่น

8. ผู้สูงอายุนับถือศาสนาพุทธจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุนับถือศาสนาอิสลาม

9. ผู้สูงอายุที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการยังคงมีเพศสัมพันธ์ในผู้สูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ

10. ผู้สูงอายุที่สมรสจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการที่ชายควรเลิกมีเพศสัมพันธ์เมื่อสูงอายุ มากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสอื่น

11. ผู้สูงอายุหญิงจะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการที่หญิงควร เลิกมีเพศสัมพันธ์ เมื่อสูงอายุ
น้อยกว่าผู้สูงอายุชาย